

Lidia Gheorghiu Bradley

"www. suferința"

O evaluare comparativă a site-urilor Internet dedicate memoriei suferinței în Gulag și Holocaust

Motto: „Noi cei de la Yad Vashem am crezut întotdeauna că responsabilitatea noastră este de a prezenta tinerei generații de evrei istoria Holocaustului din perspectivă evreiască. Yad Vashem abordează această necesitate prin dezvoltarea metodelor de care este nevoie pentru a perpetua dialogul între trecut, prezent și viitor. Astăzi, noi tehnologii și sisteme de prezentare extind orizontul comunicării. Generația care construiește viitorul este înconjurată de mijloace de comunicare stimulante și de mare impact. Trebuie să comunicăm cu vizitatorii secolului 21 în propriul lor limbaj.”

Citat de pe pagina http://www1.yadvashem.org/about_yad/index_about_yad.html care descrie misiunea muzeului și institutului de cercetare Yad Vashem, Autoritatea Martirilor și Eroilor Holocaustului, înființat în 1953 prin decret al Knesset-ului israelian.

Suferința în Gulag și Holocaust: încarcerare în închisori politice, lagăre de muncă forțată, lagăre de exterminare, tortură fizică și psihică, distrugerea ființei umane

prin supraveghere continuă, înfometare, înjosire, deportare, dislocare,ucidere. Toate aceste aspecte ale suferinței în Gulag și Holocaust sunt prezentate multimedial pe mii și mii de pagini Internet, fiind astfel la dispoziția cititorilor zi și noapte, mai ușor accesibile decât muzeele și bibliotecile tradiționale.

Site-urile despre Holocaust sunt bine stabilite pe Internet, conținutul lor fiind bogat în informații de arhivă, iar modul de prezentare cizelat prin experiența de împărtășire a suferinței adunată în timpul celor șase decenii de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Site-urile despre Gulag reflectă întârzierea cu care s-a început popularizarea ororii crimelor comuniste, ele neavând încă decât parțial acces la documente de arhivă, și fiind în mare măsură până în prezent încetinite de lipsa de voință politică a guvernelor din țările ex-comuniste, precum și de lipsa de fonduri ale organizațiilor societății civile din aceste țări. Inspirați de citatul din misiunea autorității Yad Vashem care servește drept motto acestei evaluări comparative, publiciștii Gulagului pot adopta mijloacele eficiente de publicare pe Internet pentru a educa publi-

cul tânăr cu privire la realitatea ororilor comuniste.

Prezentarea de față analizează site-uri Internet nu numai din perspectiva informațională pură – Internetul fiind astăzi, fără îndoială, mijlocul de comunicare în masă și locul de informare cel mai des utilizat de tânăra generație – dar mai ales din perspectiva academică, aceasta fiind definită aici ca loc de cercetare științifică și mijloc didactic utilizat la mai multe nivele, începând de la școala gimnazială și liceală, până la studiul universitar și post-universitar. Ne vom rezuma la analiza site-urilor de cercetare și învățământ, refuzând în mod voit a discuta site-uri propagandistice sau site-uri excesiv de personale în abordare, sau denigratoare, rasiste și anti-semite. Evaluăm deci site-uri care ar trebui să corespundă mai multor criterii de calitate, criterii analoge celor adoptate de publicațiile științifice:

- publicarea de documente și studii obiective, fără parti-pris politic sau ideologic, supuse reviziei editoriale a unui colectiv științific, sau care sunt rezultatul unui astfel de proces editorial (ca în cazul cărților și jurnalelor științifice apărute inițial pe hârtie și republicate apoi pe Internet);
- site-uri care își identifică creatorii, platforma și scopul: ce instituție stă la baza lui, de ce tip este aceasta, ce scop urmărește, cât de clar exprimat este acest scop pe site;
- în cazul în care un site își recunoaște clar apartenența la un grup victimizat în istorie – cum este cazul victimelor Holocaustului și ale Gulagului – și ca urmare firească își afirmă scopul de a face cunoscute crimele împotriva acestui grup, plasează acel site informația despre suferință într-un context istoric bine analizat? Sau adoptă poziția purei victimizări, sau a victimizării comparative sau absolute (de genul „noi am suferit mai mult”, „numai noi am suferit”);
- în cazul în care site-ul afirmă intenția de a funcționa ca instrument de cercetare și ca un mijloc didactic, cât sunt de ample resursele

găzduite pe site, cât sunt ele de accesibile și bine structurate, ce metodologie se folosește, care site-uri sunt cele mai eficiente în atingerea scopului propus.

- în ce măsură se implică site-ul în prezent, militând pentru respectarea drepturilor omului acolo unde ele sunt amenințate de sisteme totalitare cu ideologii extremiste de dreapta sau de stânga? Unul din crezurile afirmate de Memorialul Rus este „prezentarea istoriei ca un întreg neîntrerupt între trecut, prezent și viitor” („the presentation of history as an unbroken whole of the past, the present, and the future”), iar site-ul atrage atenția asupra nerespectării drepturilor omului în Cecenia, de pildă. În ce măsură militantismul actual, atunci când e exprimat pe site, pune în pericol dezideratul obiectivității în prezentarea evenimentelor trecute?

Am privit site-urile cercetate cu următoarele întrebări în minte:

- ce putem învăța de la site?
- ce putem face ca editori pentru a îmbunătăți site-urile pe care le construim așa încât acestea să informeze și să formeze, să depășească ideologia, puncte de vedere limitate, scopuri politice curente – și să devină instrumente de cunoaștere?
- cât de eficient se adresează site-ul unui public larg, dincolo de publicul academic sau școlar?
- cât de eficient se adresează site-ul publicului din întreaga lume? Prezintă el informații sau cel puțin rezumate ale conținutului și misiunii lor în limba engleză sau în altă limbă de circulație mondială?

Înainte de a discuta site-uri Internet după criteriile definite mai sus, vom prezenta câteva date statistice și observații tehnice care chiar ele conduc la concluzii edificatoare. Vom încerca a face apoi o tipologie a site-urilor vizitate, aplicând criteriile potrivite la fiecare categorie în parte.

Analiza noastră, inclusiv criteriile alese pentru ea, se bazează pe trecerea în revistă a câtorva zeci de site-uri dedicate suferinței în Gulag și Holocaust. Nu este posibil să le fi vizitat pe toate, după cum cifrele pe care le vom arăta mai jos o arată – dar suntem convinși că site-urile mostră ne pot da o imagine reprezentativă a situației pe Internet în anul 2007, la mai puțin de un deceniu și jumătate de la penetrarea acestuia în rândul mijloacelor de comunicare în masă.

Site-urile vizitate au fost alese prin căutări precise cu ajutorul mașinii de căutare Google, care este cea cu numărul cel mai mare de utilizatori în prezent. Am răsfoit primele două până la trei pagini cu rezultate la fiecare căutare, deci cca. 20 până la 30 de site-uri pentru fiecare termen de căutare (atunci când atâtea rezultate există!). Termenii de căutare au fost: *gulag*, *goulag*, *holocaust*, *shoah*, *gulag românesc*, *gulag România*, *holocaust românesc*, *Romanian gulag*, *Romanian holocaust*, *Bulgarian gulag*, *Bulgarian holocaust*, *Hungarian gulag*, *Hungarian holocaust*, *Lithuanian Holocaust*, *Lithuanian Gulag*, *Soviet gulag*, *communist gulag*, etc.) - ceea ce înseamnă că am trecut în revistă site-urile cele mai des vizitate și de care se leagă cele mai multe site-uri externe (acestea fiind criteriile prin care Google listează rezultatele căutărilor, de sus în jos.)

Ne-am oprit îndeosebi asupra site-urilor care conțin ilustrații ale suferinței victimelor celor două crime istorice, după cum cere tema prezentării, ocolind site-urile pur definitorii, ca, de pildă, definițiile din Wikipedia (aici este însă de notat că în cazul Gulagului și Holocaustului este dificil să evităm ilustrarea suferinței chiar și în site-uri de tip dicționar enciclopedic: Wikipedia conține fotografii, iar fotografiile arată omul ca victimă, degradat și omorât, deci suferind.) Dintre aceste site-uri am ales pentru

discuție pe cele care ilustrează cel mai bine criteriile de analiză de mai sus.

Considerații statistice

Cifrele menționate mai jos, precum și ordinea site-urilor în listările Google care ilustrează prezentarea aceasta reprezintă situația pe Internet în luna aprilie 2007. Cifrele sunt preluate din rândul statistic de pe pagina cu rezultate și reprezintă numărul de pagini pe care apare termenul căutat, nu numărul de site-uri de sine stătătoare. Rezultatele căutării listează în general site-uri independente, și prin urmare dacă răsfoim paginile cu rezultate Google (prin Page Down) vom vedea mai puține rezultate decât cele anunțate în rândul statistic. Ceea ce contează pentru comparația statistică pe care o facem aici este proporția între numerele rezultate la căutările cu diverșii termeni ce ne interesează: *gulag* și *holocaust* în diverse limbi și grafii.

La o căutare cu termenul *gulag* se obțin 2.910.000 rezultate. Nu toate dintre documentele listate, după cum vom vedea în câteva exemple, se referă însă la Gulagul comunist. Termenul *gulag* este adesea folosit în presa actuală cu referire la închisori și lagăre de concentrare din diverse părți ale lumii (de la Tibet la Guantanamo). Calificând căutarea prin *communist gulag* obținem doar 458.000 de rezultate. La o căutare cu termenul *goulag* (grafia franceză) se obțin 445.000 rezultate. Însă 7 din primele 10 rezultate (deci două treimi!) se referă la alte cazuri decât gulagul comunist. Nu am efectuat căutări explicite în limbi slave, dar am obținut ca rezultate site-uri slave și baltice care au pagini explicative în limba engleză. Există însă și site-uri ale căror prezentări sunt exclusiv în limbi slave, și în limbi asiatice.

O căutare cu termenul *holocaust* rezultă în 25.200.000 de pagini care pome-

nesc acest termen iar căutarea cu termenul *shoah* în 3.890.000 de pagini. Nu am folosit aici decât alfabetul latin.

Dacă aproximăm – cu generozitate, dar pe baza numărului de rezultate afișate de Google – numărul documentelor ce se referă la gulagul comunist (*gulag, goulag, communist gulag*) la ca. 2.000.000 și pe cel al documentelor despre *holocaust* și *shoah* la ca. 21.000.000 (deoarece majoritatea paginilor vor pomeni ambii termeni) vom ajunge la concluzia ca există cel puțin de 10-11 ori mai multe documente pe Internet despre Holocaust decât despre Gulagul comunist.

Am cercetat și numărul de link-uri active față de numărul de link-uri perimate pe mai multe site-uri pe care le-am vizitat, în ideea că aceste cifre pot indica cât de bine întreținute sunt aceste site-uri, ceea ce, la rândul său, este un indicator nu numai al atenției și pasiunii editorilor, al feedback-ului primit de la cititori și al reacției la acesta, dar și al numărului de resurse umane – și, prin extensie, financiare – alocate unui anumit site. În general, se poate afirma – desigur nu în mod surprinzător – că site-urile din sau despre fostele țări comuniste (a căror mare majoritate sunt despre gulag, nu despre holocaust) sunt mult mai puțin bine întreținute și dau dovadă de mai puține resurse financiare și umane decât cele despre holocaust – și puținele despre gulag - dezvoltate în vest. Site-urile despre gulag dezvoltate în vest sunt în majoritatea lor scurte prelegeri didactice, explicații istorice, sau prezentări de carte, față de site-urile complexe multimediale despre holocaust.

Observații suplimentare despre rezultatele căutărilor cu termenul *gulag*

O căutare cu termenii *soviet gulag* rezultă în 727.000 menționări; *bulgarian gulag* rezultă în 231.000 menționări; *polish gulag* în 164.000 iar *czech gulag* în 125.000

de menționări – dar aici cifrele nu sunt ușor de analizat deoarece ma-

ritatea site-urilor pe prima pagina Google sunt site-uri care se referă la închisorile CIA din Cehia și Polonia în 2006, deci la *gulagul* modern organizat de guvernul Bush. Căutarea cu termenul *hungarian gulag* rezultă în 79.500 menționări; *romanian gulag* în 48.400; *gulag romanesc* în 11.000. În ce privește cele două rezultate din urmă, iese la iveală faptul că există de peste 4 ori mai multe referiri la gulagul românesc în limba engleză decât în limba română. Toate aceste cifre ar putea fi interpretate nuanțat doar pe baza unei analize a conținutului paginilor Web, dar această analiză depășește cadrul lucrării actuale.

Tipologia site-urilor

Site-uri care operează din hotărâre guvernamentală:

Yad Vashem: <http://www.yadvashem.org>

Ceea ce observă vizitatorul atent al site-ului este accentul pus pe atragerea comunității la a participa la completarea proiectelor Yad Vashem: pe prima pagină sunt prezentate câteva secțiuni care cer cititorilor să propună fie pagini de memorialistică, fie nume de victime - și pentru această secțiune este publicat și un ghid-regulament; se pune accentul pe prezentarea vizuală (conform maximei cunoscute în comunicarea modernă: "A picture is worth a thousand words", adică "O imagine valorează cât o mie de cuvinte"). Site-ul adăpostește multe expoziții online, tururi virtuale ale lagărelor de concentrare, artă produsă în lagăre. Se pune de asemenea accentul pe componente audio: există pe site o serie de prelegeri transmise prin Pod-Casting, deci gândite pentru aparatele audio

utilizate actualmente de tineri. Partea audio-vizuală este deci foarte bine reprezentată, conform anunțului din misiunea site-ului de a se adresa tinerilor pe limba lor proprie. Se folosesc limbi străine pentru a face mesajele înțelese de comunități diverse: franceza, germana, maghiara și româna sunt prezente, dar și limba persană e folosită într-un document despre istoria Holocaustului – pe care facțiuni conservatoare din Iranul zilelor noastre îl neagă. Acest din urmă fapt arată ca site-ul este ancorat în prezent și văzut și ca mijloc de comunicare politică. Yad Vashem se implică și prin acțiuni umanitare în prezent, acționează în sprijinul soluționării crizei din Darfur, prin apel către Națiunile Unite, iar această implicare e vizibilă pe prima pagină, dând organizației o poziție morală în lumea actuală.

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România:

<http://www.crimelecomunismului.ro/> ;
<http://www.iiccr.ro>

Ambele adrese Web sunt adrese ale aceluiași site. Institutul, cu circa o jumătate de veac mai tânăr decât Yad Vashem, nu are un site la fel de bogat în informații ca vocea pe Internet a Yad Vashem-ului. Expoziții online nu există și unele pagini sunt încă în construcție. Există însă o incipientă componentă interactivă, prin chemarea la un concurs destinat elevilor de liceu ("Ce înseamnă comunismul pentru mine?") și invitația la o universitate de vară pentru studenți la istorie. Dacă această componentă va fi îmbogățită anual cu contribuțiile elevilor și studenților de la aceste concursuri sau seminarii, cu materialele prezentate de profesorii de la universitatea de vară, precum și cu mărturiile adunate de cercetătorii tineri, site-ul va avea mult de câștigat. La memoria suferinței se referă doar secțiunea despre cartea și cele 10 DVD-uri "Memo-

rialul Durerii. O istorie care nu se învață la școală" de Lucia Hossu Longin. În mod natural site-ul ar putea prelua documente multimedia din colecția Memorialul Durerii, și ar putea propune planuri de învățământ care să faciliteze predarea acestei componente a istoriei recente la școală. Legături cu mai multe site-uri înrudite ar întregi conținutul publicat direct pe site, iar traducerea componentelor principale în limbi de circulație internațională i-ar mări audiența.

Site-uri ale unor muzee fizice

Muzee din foste țări comuniste

TerrorHaza Budapest:

<http://www.terrorhaza.hu>

Casa terorii din Budapesta, se afirmă pe site-ul acesteia, este singurul muzeu de acest fel, ridicând un monument memoriei celor închiși, torturați și uciși în clădirea muzeului, atât victime ale nazismului cât și victime ale comunismului. Site-ul depășește însă în anvergură comemorarea victimelor ucise în locația muzeului și discută în mod general și cuprinzător istoria holocaustului și gulagului în Ungaria. Sub umbrela site-ului TerrorHaza există de fapt o grupare de site-uri care se dezvoltă paralel. Unul este dedicat holocaustului (www.magyarholokauszt.hu/index2.html), altul deportărilor și represiunii sovietice (www.magyartragedia1945.hu/index2.html) altul revoltei din 1956. În acest fel se construiește treptat o colecție de site-uri despre istoria recentă a represiunii în Ungaria secolului XX. Site-ul principal nu are bănci de date cu documente și fotografii, dar are texte descriptive despre expozițiile organizate: despre Copiii holocaustului, despre exterminarea populației evreiești (Hungarian Tragedy 1944) și despre deportările în Gulagul Sovietic (Hungarian Tragedy 1945). Iată un citat din descrierea expoziției

pe site: *”Tragedia ungară, 1945 – Nenorocire celor învinși! Forțați să devină sclavi – Muzeul Casa Terorii comemorează pe cei aproape șapte sute de mii de cetățeni ungari deportați în captivitate sovietică după cel de-al doilea război mondial. Cărțile de istorie au tăcut în privința sorții lor. Tăcerea generează în mod conștient ignoranță. Este scopul muzeului de a crea o colecție de documente cu mărturii scrise și interviuri cu supraviețuitorii pentru a păstra vie memoria până acum reprimată a suferinței în lagărele sovietice.”*

Textele care deschid expoziția sunt foarte impresionante; din păcate nu găsim și exponatele online. Scopul site-ului este exprimat clar și concis. Vizitatorul găsește excelente informații istorice pentru uz didactic, cronologii ale holocaustului și gulagului se află pe ambele site-uri subordonate. Traducerile în limbi străine nu sunt suficiente, existând doar pagini cu informații generale în limba engleză.

Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței

<http://www.memorialsighet.ro>

Site-ul descrie în amănunt atât Muzeul de la Sighet cât și activitatea Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului și reflectă complexitatea ambelor instituții. Grafica și modul de prezentare a documentelor publicate sunt foarte convingătoare. La fel impresionează faptul că paginile în limbile engleză și germană sunt foarte bine traduse și ținute la curent (situație net superioară Casei terorii și Memorialului rusesc, despre care vom discuta mai târziu). Chiar și știrile sunt actualizate și în limbile străine, la fel și fragmentele de interviuri din secțiunea *Istorie orală*. Traducerile sunt făcute în paralel pe toată structura site-ului. În plus, există articole semnate de Romulus Rusan și

Ana Blandiana în franceză. Dezirabil ar fi ca, treptat, arhivele de istorie orală și toate arhivele de documente (texte și fotografii), care deja au fost digitalizate, să fie, – dacă nu publicate pe Internet în totalitate în bănci de date, așa cum fac unele site-uri dedicate holocaustului, pe care le vom da ca exemplu aici – cel puțin indexate pe site, ca să poată fi accesibile cercetătorilor cel puțin ca titluri. Consider că prioritate ar avea (1) publicarea imaginilor (galeria foto de pe site conține imagini despre evenimente actuale la Sighet, precum și poze ale muzeului, dar nu și imagini despre victime, alte închisori, etc.) și (2) a unor fragmente din arhiva de istorie orală, sau (3) biografii ale victimelor, pentru a da site-ului o față umană. Un mod simplu de a aduce astfel de documente pe site ar fi prin încorporarea unei legături spre *Dicționarul victimelor comunismului* al lui Cicerone Ionițoiu publicat la www.procesulcomunismului.ro. Un context mai amplu al informațiilor despre Gulag ar putea de asemenea fi creat prin link-uri către alte memoriale din țările de est.

Alte muzee din estul Europei:

Estonian Gulag Museum:

Linnamuseum, Tartu, Estonia

<http://linnamuseum.tartu.ee/> :

Interfața principală este în limba engleză, componente despre Gulag, deportări, KGB, rezistență: text și fotografii în număr limitat, tonalitate de manual școlar, contextul este puțin explicat, evident este faptul că vor să facă cunoscută experiența estonă în restul lumii.

Lithuanian Museum: Muzeul Victimelor Genocidului din Vilnius, în

fosta clădire a KGB-ului:

http://www.muziejai.lt/vilnius/genocido_au_ku_muziejus.en.htm:

Pagini descriptive despre deportări,

execuții, gulag, descrieri ale expozițiilor din muzeu. Nu există baze de date, poze doar în număr limitat.

Pagina Internet

<http://vip.latnet.lv/LPRA/lpakts.htm> :

Site din Letonia, nu putem identifica cine sunt autorii, nu este un site muzeal; doar texte ale pactelor Ribbentrop-Molotov sunt în germană, pagina Internet este o listă de titluri tematice, structura nu face site-ul ușor accesibil. Interesant este însă un volum publicat în întregime în engleză, în 1982: *Women in Soviet Prisons*, de Helen Celmina, fostă prizonieră în gulagul sovietic. Multe informații despre contextul istoric și despre statele vecine: Bielorusia, Ucraina, deportările tătarilor din Crimeea, etc.

Pentru că am analizat **Muzeul Yad Vashem** în secțiunea despre organizații susținute de guvern, ne vom referi aici doar la un muzeu destinat Holocaustului, și anume la cel din Washington. Există însă bineînțelese site-uri ale lagărelor de concentrare naziste devenite locuri muzeale. Ele au planuri detaliate ale lagărelor, imagini ale clădirilor, locurilor de execuție, crematoriilor, poze ale deținuților în dormitoare, săli de baie, desene ale supraviețuitorilor. M-am oprit mai îndelung asupra site-ului german despre **lagărul de la Dachau**: <http://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/index.htm>, cu interfață engleză, care mi-a întărit convingerea că un site își atinge scopul cel mai bine atunci când folosește imagini în abundență, în pofida faptului că imaginile ne sunt deja cunoscute. Fiecare nouă privire asupra imaginilor aduce cu sine măsura suferinței victimelor.

United States Holocaust Memorial Museum (USHMM), Washington:

<http://www.ushmm.org/>

Impresionează prin organizarea de expoziții frecvente. Elementul vizual este

foarte puternic reprezentat pe site, dar și elementul informațional-documentar, prin publicarea unei Enciclopedii a Holocaustului în engleză, franceză și spaniolă. Muzeul și site-ul militează contra crimelor din prezent: împreună cu Google Earth, USHMM a pornit un proiect de informare a publicului despre genocidul din Darfur. O componentă care nu există pe alte site-uri invită tineri și oameni interesați să colaboreze cu muzeul ca voluntari sau ca "interni", ucenici. În SUA voluntarii și tinerii care caută experiență de lucru în instituții culturale abundă. Poate că va fi posibil ca o astfel de tradiție să fie preluată și în est?

Mai surprinde și componenta "Museum Shop": Nu numai cărți se vând aici, ci și mici simboluri în forma de bijuterii, chiar și jucării. Deși reacțiile la această componentă vor fi diferite, un lucru este clar: din veniturile acestor vânzări profită muzeul. Se cer de asemenea donații pentru muzeu. Și pe alte site-uri dedicate Holocaustului se cer deschis donații pentru proiecte ale organizațiilor respective. Aceasta cerere am văzut-o în privința Gulagului doar pe site-ul Memorialului Sighet: cred că avem de învățat de la muzeele și site-urile cu mai lungă experiență. Chiar dacă publicul estic este mai neobișnuit cu donații pentru beneficiari muzeali, simpla prezență a cererilor va crea cu timpul o familiaritate cu conceptul de a contribui și financiar.

Site-uri ale unor instituții de învățământ

1. Site-uri didactice:

Centrul de Istorie și Noi Medii de Comunicare de la George Mason University (CHNM):

<http://chnm.gmu.edu/>, în special:

<http://gulaghstory.org/>

CHNM de la Universitatea George

Mason folosește mediile digitale și tehnologia pe ordinatoarele din 1994 pentru a ”democratiza istoria”, cum se spune pe web site-ul instituției. Ideea centrală este de a incorpora voci multiple, de a atinge un public divers, și de a încuraja participarea publicului la prezentarea și păstrarea trecutului. Centrul susține peste 25 de proiecte digitale și oferă istoricilor diverse resurse în mod gratuit. Site-ul este de aceea demn de recomandat tuturor celor interesați de utilizarea ordinarilor în cercetarea și predarea istoriei. Proiectul care ne interesează este nou, și semnaleză un început important pentru predarea istoriei gulagului în școlile americane. După cum se poate vedea și în exemple pe care le vom discuta aici, dar și la orice simplă căutare pe Internet, materiale pentru cursuri despre Holocaust abundă, și sunt bine stabilite în Internet, dar cele pentru cursuri despre Gulag sunt doar în stadiu incipient. Cadrele didactice care le vor dezvolta își pot crea astfel un domeniu în care pot aduce importante contribuții noi la predarea istoriei recente.

Inițiat în 2006 de acest centru, proiectul Gulag: Soviet Forced Labor Camps & the Struggle for Freedom (Gulag: Lagărele de muncă forțată sovietice și lupta pentru libertate), la adresa:

<http://gulaghistory.org/exhibits/nps/>, are următoarele componente: *Reflecții* – la care studenții sunt invitați să înscrie amintiri ale rudelor sau cunoștințelor trecute prin gulag –, *Expoziție online*, *Expoziție itinerantă*, *Resurse pentru profesori*, *Date despre proiect*. Scopul exprimat pe site este de a educa publicul american despre istoria ”bine cunoscutului” sistem de lagăre de muncă forțată și impactul său asupra Rusiei și lumii. Proiectul se bazează pe o expoziție itinerantă produsă de Muzeul Gulagului din Perm și Serviciul Național al Parcurilor (NPS) din SUA.

Gulag Harvard High School Curriculum

La resursele

pentru profesori publicate de site-ul de mai sus se află un plan de învățământ dezvoltat de Centrul Național de Resurse pentru Studii Ruse, Est Europene și Central-Asiatice (Harvard University’s National Resource Center for Russian, East European and Central Asian Studies (NRC)) care completează temele prezentate în expoziție. Cursul este prevăzut pentru elevi americani din școli generale și licee și are o durată de trei zile. Intitulat „GULAG: Lagărele-închisori sovietice și moștenirea lăsată de ele”, cursul include capitole despre crearea și anvergura sistemului de lagăre, viața de zi cu zi, precum și influența istorică a Gulagului. Se utilizează mărturii la persoana întâia, fotografii, planuri ale lagărelor și produse artizanale din lagăre, și se cer elevilor exerciții și teme de casă. Cei interesați să primească datele despre curs pot lua legătura cu NRC la nrc@fas.harvard.edu, sau pot descărca direct fișierele PDF de pe web site la adresa:
<http://gulaghistory.org/exhibits/nps/downloads/gulag-curriculum.pdf> . Cursul are 24 de pagini și ar putea fi cu siguranță folosit și în școlile din România.

În toamna anului 2007, CHNM va prezenta o nouă expoziție multimedia pe web, intitulată: GULAG: Multe zile, multe vieți (GULAG: Many Days, Many Lives), care va aduce la cunoștința spectatorului experiența cotidiană a celor închiși. După cum se spune în anunțul noii expoziții, ”Gulagul nu a fost o experiență uniformă: înglobând diferite forme de detenție dură a unor diverse categorii de prizonieri, Gulagul a fost o mașinărie masivă care a influențat viața a nenumărați oameni.” Expoziția virtuală prezintă vignete și biografii detaliate ale multor tipuri de prizonieri. Fondurile pentru proiect au fost alocate de National Endow-

ment for the Humanities, Fondul National pentru Studii Umanistice.

Cursul prezentat mai sus și expozițiile virtuale ale Centrului pentru Noi Medii de la Universitatea George Mason sunt singurele pe care le-am găsit pe Internet. După cum se vede, ele sunt noi și în curs de dezvoltare, dar au atras specialiști de la Universitatea Harvard, deci și-au asigurat din plecare o autoritate academică incontestabilă. Pentru că sunt incluse între resursele dedicate istoricilor ce folosesc mijloace digitale în cercetare și în predarea istoriei, e de preconizat că vor fi adoptate rapid de studenți, profesori și școli.

Altfel este situația cursurilor despre Holocaust. Ele abundă pe Internet, și sunt rezultatul a multor ani de cercetare și de experiență în predarea în școli și universități. Aproape fiecare site despre Holocaust vizitat de noi - de orice tip, de la muzeu, la site al organizațiilor civile, la universități - are o componentă didactică explicită, cu planuri de lecții și resurse pentru elevi și profesori. Dintre ele am ales doar câteva care ne-au impresionat, fără a putea avea certitudinea că le-am ales pe cele mai bune.

A Teacher's Guide to the Holocaust:
<http://fcit.usf.edu/Holocaust/>

Produs de Centrul pentru Tehnologie în Instrucție al Universității din Florida de Sud, în 2005, acest ghid pentru profesori prezintă o sinteză despre ce a însemnat Holocaustul prin fotografii, documente, artă, muzică și literatură. Universitatea din Florida de Sud nu se numără între universitățile de mare renume din Statele Unite. Tocmai de aceea este interesant de a vedea cât de bine pus la punct este planul didactic dezvoltat aici. De remarcat sunt: structura simplă, explicații clare, link-

uri spre multe alte site-uri de mare anvergură, Internetul este deci folosit exact cum funcționează el mai bine. Pe prima pagina apare lista ultimelor actualizări. Detaliile sunt prezentate clar și analizate pluridisciplinar - cu aportul psihologiei, istoriei, sociologiei - și prezentate multi-medial. Secțiunile principale sunt *Linia temporală*, *Oamenii și Artele*, urmate de *Resurse pentru profesori și Activități pentru elevi și studenți*. Secțiunea despre *Oameni* investighează tragedia umană a Holocaustului. Participanții sunt priviți din diverse perspective și din punctul de vedere ale rolurilor pe care au fost forțați sau au ales să le întrupeze. Site-ul atrage atenția că, după cum se întâmplă și în alte fațete ale vieții, grupurile s-au intersectat adesea. Iată cum e structurată această sub-secțiune:

- *Victime*. Milioane de oameni au fost victimele regimului nazist în timpul Holocaust-ului: evreii, țigani, dușmanii politici, martorii lui Jehovah, homosexualii și handicapații.
- *Făptașii*. Hitler a creat o atmosferă de teroare care a fost menținută prin forță.
- *Martori care nu s-au implicat*. În toată lumea mulți oameni au asistat la escaladarea atrocităților, fără a interveni.
- *Rezistența*. Rezistența a luat multe forme, de la acte individuale la rezistență armată contra terorii naziste.
- *Salvatorii*. Ascunzând victimele în poduri sau ajutându-le să fugă în alte țări, aceștia au salvat mulți oameni care altfel ar fi pierit.
- *Eliberatorii*. Aliații au eliberat lagărele de concentrare în 1945 și au devenit astfel martori ai ororilor comise.
- *Supraviețuitorii*. Supraviețuitorii își relatează gândurile și sentimentele care i-au covârșit în acea groaznică perioadă a istoriei.
- *Copiii*. Copiii au fost foarte vulnerabili în această perioadă tragică.

The Holocaust, A tragic Legacy:

<http://library.thinkquest.org/12663/>

Site dezvoltat de trei elevi de liceu în cadrul unui concurs organizat de Fundația pentru educație ThinkQuest a companiei de ordinatoare Oracle. Resurse selectate și prezentate de autorii elevi din punctul lor de vedere. Se remarcă un *Zid al Amintirii* pe care cititorii site-ului pot posta gânduri și întrebări despre evenimente. Elevii au publicat și teste interactive ca pregătire pentru examene.

The Beth Shalom Holocaust Web Centre:

<http://www.bethshalom.com>

Conține o listă bogată de site-uri înrudite și o introducere pentru elevi de școala medie bazată pe mijloace Internet.

2. Site-uri pentru cercetare (bănci de date, resurse, eseuri):**Illinois Institute of Technology (IIT): Voices of the Holocaust:**

<http://voices.iit.edu/>

Acest site este ieșit din comun deoarece conține interviuri luate unor categorii diverse de victime ale Holocaustului direct după terminarea războiului, în 1946. Persoanele intervievate au fost evrei, dar și arieni, câțiva germani și alte naționalități. Interviurile au fost luate în diverse locuri din Europa în limba victimelor și transcrise ulterior în engleză. Iată istoria devenirii acestui site, precum și istoria proiectului:

În vara anului 1998, echipa Bibliotecii Paul V. Galvin de la IIT a descoperit o colecție de 16 volume de transcrieri ale interviurilor din 1946. Interviurile au fost colecționate de Dr. David Boder, fost șef al Departamentului de psihologie și filozofie al Institutului din Chicago. În 1946 Dr. Boder a călătorit în diverse regiuni din Europa și a devenit primul cercetător care a înregistrat

mărturii audio ale unor victime ale Holocaustului. Colecția include 70

dintre cele 109 interviuri originale luate de Dr. Boder (care totalizează 120 ore) pe bobine cu fir de oțel (precursorul magnetofonului). Considerând colecția drept material brut important pentru cercetătorii interesați de Holocaust, precum și ca resursă didactică importantă pentru marele public, cercetătorii de la Biblioteca IIT au decis să o publice pe WWW ca bancă de date. Acest proiect este încă în curs de desfășurare, ca urmare pe site se pot citi în prezent planurile și considerațiile editorilor, care pot inspira și pe alți creatori de site-uri. Se afirmă că în viitorul apropiat site-ul va integra transcrierile interviurilor; reproduceri audio ale înregistrărilor originale; hărți; eseuri ale cercetătorilor și supraviețuitorilor; lucrări ale doctorului Boder și alte informații de arhivă. Scopul este de a crea un site Internet multi-medial integrat și care poate fi accesat prin căutare, în care vocile supraviețuitorilor pot fi auzite direct. (Până la completarea proiectului vocile pot fi auzite prin înregistrările originale la Biblioteca Congresului American.)

Dr. Boder a intervievat persoane dislocate în tabere de refugiați din Franța, Italia, Germania și Elveția. Supraviețuitorii erau țărani, avocați, artiști, tâmplari și de alte meserii, reprezentând toate nivelele economice, multe religii, naționalități și limbi diverse. După câteva întrebări despre originea fiecăruia și locul unde se aflau la începutul războiului, înainte de a fi încarcerați de naziști, cei intervieuți erau lăsați să își spună povestea fără a fi constrânși să răspundă la întrebări prestabilite. Interviurile au fost luate în idiș, germană, rusă și poloneză și transcrise în engleză între 1947-1957. În 1949 Dr. Boder a publicat opt din aceste interviuri într-o carte intitulată *I Did Not Interview the Dead*, care a apărut la University of Illinois Press.

Deși încă în stadiu de lucru, site-ul se remarcă prin structura clară și prin detalii care identifică specificitatea fiecărui subiect. Există și o colecție de link-uri spre alte site-uri, și am constatat cu plăcere că multe din site-urile selectate aici erau din cele asupra cărora mă oprisem și eu, independent, pentru a le da ca exemple în lucrarea de față.

Site-uri ale unor asociații ale societății civile

Memorial – Societate Internațională de Iluminare Istorică și Drepturile Omului – din Rusia:

www.memo.ru

Scopul site-ului este foarte clar exprimat. Charterul organizației este publicat în rusă, engleză și germană, iar actualizarea știrilor pe site funcționează bine. Structura site-ului este foarte clar definită printr-o hartă grafică, care funcționează însă doar în limba rusă și nici acolo în totalitate. În paginile în limbi străine nu se află însă decât texte descriptive; multe din componentele site-ului în limba engleză sunt încă neimplementate. Informația de contact lipsește, după cum se vede din forum, ceea ce în general este un semn al lipsei de resurse financiare. Site-ul este susținut de Fundația Heinrich Boell.

Paginile rusești sunt pline de conținut, dar nu am descoperit bănci de date cu memorii, interviuri de istorie orală, fotografii, iar secțiunea *Ghidul Gulagului* este încă goală. În toate aceste privințe site-urile despre Holocaust excelează. Se vede aici poate cel mai bine cât de mult mai este de făcut pentru a completa prezența pe Internet a datelor despre Gulag.

Doar paginile cu titluri de cărți sunt bine actualizate. Human Rights Center este cea mai bine dezvoltată componentă a site-ului, cel puțin în engleză, ceea ce arată

ca fondurile se obțin mai ușor pentru acțiuni legate de prezent.

Dificultățile de care se izbesc organizațiile din țările de est la ora actuală sunt exemplificate de următorul citat de pe pagina

<http://www.memo.ru/eng/memory/intro.htm>

”Munca din anii din urmă demonstrează că perpetuarea memoriei depășește puterile unei singure organizații a societății civile, mai ales ale unei organizații atât de mici ca Memorialul. Este nevoie de sprijinul tuturor organizațiilor și asociațiilor. În final, este de importanță crucială sprijinul autorităților, de care depinde accesul la informații și la locurile unde au fost înmormântate victimele. E nevoie și de ajutorul experților și de permisiunea de a ridica însemne memoriale. Pe de altă parte, date fiind greutățile actuale socio-economice, majoritatea populației nu are tendința de a se îngriji de aceste probleme. Multora li se pare chiar că aceste probleme aparțin trecutului îndepărtat. La fel, a aștepta ca autoritățile să ne ajute nu e o soluție în sine. Puținul pe care îl face guvernul este doar rezultatul presiunii organizațiilor societății civile, ca Memorialul. Din punctul nostru de vedere, înainte de a lua în considerație activități viitoare, este necesar să adunăm toate informațiile în toate secțiunile Memorialului care se ocupă de listele de nume ale victimelor, locurile unde ele au fost îngropate, și monumentele. Nici măcar acestea nu au fost încă colectate sistematic și analizate până în ziua de astăzi.”

Asociația Foștilor Deținuți Politici: Procesul comunismului, contrarevoluției și tranziției criminale:

<http://www.procesulcomunismului.com>

Site care impresionează în primul rând prin publicarea Dicționarului victimelor comunismului al lui Cicerone Ionițoiu, la <http://www.procesulcomunismului.com/marturii/default.asp.htm>, dar și a altor memorii

din închisoare. Nu e vorba de multimedia aici, ci de fișele celor întemnițați și uciși, câteodată cu poze – portret. Impresionează textul concis și pura menționare a destinului frânt. Când citim dicționarul lui Cicerone Ionițoiu nu avem nevoie de alte expresii ale suferinței. În această privință site-ul conține mai multe informații decât Memorialul rus.

Memoria.ro

<http://www.memoria.ro>

Site-ul creat de Fundația Aspera conține în prezent material brut – o bancă de date cu mărturiile ale unor deținuți politici, texte publicate în cărți tipărite în țară și în străinătate -, dar și o bancă de date cu titluri de cărți și câteva studii de Smaranda Vultur despre deportări și dislocări, studii semnate de Maria Bucur, Ruxandra Cesereanu, Sanda Golopenția, Marius Oprea, interviuri luate de Stejărel Olaru, titluri de carte semnate de Adriana Georgescu, Monica Lovinescu, Jean Ancel, Lia Benjamin și alți memorialiști și cercetători angajați. Din experiența adunată în alcătuirea analizei prezente s-au definit noi planuri de lucru pentru site-ul memoria.ro.

Diverse

The Epoch Times:

<http://www.epochtimes-romania.com>

Surprinzător, o nouă descoperire pentru autoarea acestor rânduri: Epoch Times este un ziar chinez din New York, cu o variantă în limba română și cu o secțiune dedicată Memoriei, publicând articole care apar și în Revista Memento, pe care nu am putut însă să o găsesc pe Internet. Toate articolele, ca. 80, sunt fie memorialistică, fie analize despre închisorile românești, de exemplu cel al Prof. Monica Papazu din Danemarca.

Victims of Communism Memorial Foundation:

<http://www.victimsofcommunism.org/>

Pe acest site nu găsim încă informații de genul celor de la Yad Vashem, dar găsim un anunț îmbucurător: Memorialul Victimelor Comunismului va fi dedicat pe 12 iunie 2007 la Washington. Un citat din *Washington Times* publicat pe site susține: *"The world has been reluctant to acknowledge the horrors of Communism... Now at last they will be memorialized."* – *'Lumea s-a codit să recunoască ororile comunismului... Acum în sfârșit victimelor acestuia li se va ridica un monument.'* Acest memorial internațional, se mai spune pe site, onorează *"pe cele peste 100 de milioane de victime, doborâte într-un holocaust comunist imperial fără precedent prin cuceriri, revoluții, războaie civile, epurări, războaie instigate și alte mijloace violente"*. (*"an international memorial to honor victims of communism, tragically numbering more than 100 million, struck down in an unprecedented imperial communist holocaust through conquests, revolutions, civil wars, purges, wars by proxy, and other violent means."*)

Limbajul folosit pe site dovedește patetismul editorilor și introduce un termen care nu este folosit de nici unul din celelalte site-uri vizitate: cel de *„holocaust comunist"*. Este de dorit și de sperat ca site-ul să depășească curând stadiul primar al exprimării misiunii fundației și să construiască exponate concrete și convingătoare, atât online cât și fizic-muzeal. Întârzierea cu care fundația a acționat până acum nu este de bun augur.

Remember.org:

<http://www.remember.org/>

Remember.org, numit și „A Cyberary of the Holocaust”, deci o bibliotecă cibernetică a Holocaustului, a fost înființat de un tânăr istoric, Michael Declan Dunn, ca urmare a cercetărilor pentru teza sa de masterat în 1995. După cum afirmă fonda-

torul, în timpul cercetărilor sale, el a ajuns la concluzia că pe atunci lipseau materiale didactice despre Holocaust pentru majoritatea școlilor lipsite de resurse financiare. S-a hotărât să le pună la dispoziția acestora pe gratis, așa cum și site-ul memoria.ro a gândit identic în ceea ce privește istoria recentă a României. Remember.org este "dedicat amintirilor supraviețuitorilor și speranței de a împiedica orice genocid viitor". Pe baza analizelor numărului de vizitatori din anii precedenți, se prevede că site-ul acesta va reuși să atragă peste 4 milioane de profesori, elevi, studenți și alte categorii de public în anul 2007. Este folosit de programele școlare ale multor instituții, de la școli primare la licee, colegii și universități care oferă masterate. Continuă să funcționeze gratuit, dar caută sponsori.

Se remarcă prin componentele vizuale, expoziții, mărturii, istorie orală, forumuri de discuție, resursele educaționale, bine structurate în resurse pentru elevi, profesori de școli medii, studenți și cercetători adulți; bună selecție a materialelor, include documente despre experimente psihologice în sisteme totalitariste, neoprinde-se deci numai la Holocaust. În componenta care cere contribuții financiare, proiectele ce se cer sponsorizate sunt descrise concret: "În prezent avem nevoie de asistență financiară deoarece am demarat un proiect special în colaborare cu muzeul Auschwitz, care va utiliza camere mobile ce vor transmite imagini pe 360° ale lagărului principal". Site-ul publică citate din ziare de mare circulație și din emisiuni TV care îi laudă calitatea și efectul didactic, convingând și astfel vizitatorul că are rost să contribuie financiar.

Holocaust Survivors:

<http://www.holocaustsurvivors.org/>

Site inițiat de o persoană particulară, John Menszer. Ca multe site-uri vii și reușite, holocaustsurvivors.org afirmă că vor să prezinte istoria ca o istorie a vieților oamenilor implicați, nu a simplelor evenimente. Se pot citi pe site poveștile vieții supraviețuitorilor, se pot asculta vocile lor povestind, se pot vedea fotografiile de familie. Există însă pe site și o enciclopedie a Holocaustului și eseuri despre acesta. Vizitatorii pot pune întrebări și da răspunsuri, site-ul este deci interactiv. Acest fapt presupune un angajament major al creatorului. Site-ul încearcă să adune fonduri, și bănuim că reușește prin faptul că toate afirmațiile despre misiune și proiecte sunt convingător exprimate.

Există desigur și site-uri nereușite. Nevoia de exprimare pe Internet este mare, și nu toți autorii se exprimă bine. Pe de altă parte, în această prezentare nu ne-am oprit asupra site-urilor dedicate literaturii consacrate despre Holocaust și Gulag, de pildă asupra listelor de titluri și analizelor din Wikipedia, care există pentru ambele teme, sau asupra site-ului lui Anne Applebaum, autoarea unui studiu recent despre Gulag. O astfel de analiză ar fi probabil și ea interesantă.

Concluzii

Din cercetarea celor mai des vizitate site-uri Internet despre Gulag și Holocaust așa cum se prezintă ele în primăvara anului 2007 – timpul cercetării este foarte important de menționat în contextul schimbărilor extrem de rapide ce au loc în publicarea pe Internet – putem trage următoarele concluzii:

- există cel puțin de zece ori mai multe site-uri despre Holocaust decât despre

Gulag

- în primele două-trei pagini cu rezultate Google despre ambii termeni nu se găsesc site-uri care neagă una sau alta dintre cele două crime, ceea ce arată că site-urile mișcărilor de extremă dreaptă sau stângă sunt mult mai puțin vizitate și mai puțin încorporate în alte site-uri decât cele ce educă despre cele două fenomene.

- site-urile despre Holocaust sunt mai bine dezvoltate decât cele despre Gulag, căci au crescut în timp având de la început acces la resurse bine arhivate și deschise publicului: site-urile despre Gulag pot învăța ce componente sunt cele mai eficiente în comunicarea cu publicul și în educarea acestuia de la site-urile importante despre Holocaust.

- cele mai bune site-uri în ambele categorii impresionează prin materialul vizual, auditiv și prin componentele de istorie orală și mărturii directe ale supraviețuitorilor. Acestea par a avea cel mai mare impact asupra vizitatorilor. Într-o epocă în care mijloacele de comunicare multimedia au cucerit imaginația tinerei generații, este evident că o comunicare eficientă cu aceasta trebuie dusă prin aceste mijloace.

- cel mai important rol pe care l-am dedus din analiza site-urilor este cel didactic. Site-urile de mare calitate accentuează aspectul didactic și educativ, publicând planuri de învățământ și resurse pentru profesori, elevi și studenți.

- este evident în cazul multor site-uri bune că ele s-au dezvoltat din experiența adunată din dialogul creatorilor cu utilizatorii; acest dialog duce nu numai la corectarea sau actualizarea unor pagini, dar captează vizitatorii care devin contributory la site prin sugestii, mărturii, materiale rezultate din cercetări proprii, etc.

- toate site-urile despre Holocaust vizitate de noi au interfață în engleză, adresându-se astfel întregii lumi. De multe

ori se folosesc și alte limbi de mare circulație.

Multe site-uri despre Gulag au și ele secțiuni în engleză, dar nu la fel de bine dezvoltate.

- componenta de atragere de fonduri nu e de neglijat: dacă textele prin care se explică necesitatea atragerii de donații și sponsorizări ale diverselor proiecte sunt concrete și clar exprimate, site-ul are șanse de a atrage donatori. În acest sens am observat că o componentă convingătoare a site-urilor bune este o pagină cu noutățile despre proiect: ce articole de ziar s-au scris, ce emisiuni au menționat site-ul la radio sau TV, ce fonduri au fost alocate, de cine și în ce scop, care sunt progresele actuale în proiect. Toate aceste informații dau vizitatorilor certitudinea că proiectul este viu și are nevoie de susținere.

În epoca noastră, site-urile Internet despre Gulag și Holocaust sunt probabil metodele cele mai eficiente de a face cunoscute aceste crime și suferința pe care au produs-o în rândurile marelui public și a tinerei generații. În timpul actual, în care tot mai multe arhive se deschid și pentru cercetătorii Gulagului, prezentarea unor materiale convingătoare pentru educarea publicului din est și din vest cu privință la suferința provocată de comunism devine o sarcină importantă a istoricilor represiunii comuniste. Aceștia pot găsi foarte bune surse de inspirație editorială pe site-urile cu mai îndelungată experiență dezvoltate de cercetătorii Holocaustului.